

(Ál)kémtörténet az 1946-os Kolozsvárról: az Unghváry-ügy

(*Bevezető helyett: szemelvények az Unghváry-ügy előtörténetéből!*) Ungváry Sándor 1908-ban született Nagykőrösön, népes és meglehetősen jómódú, református hagyományokkal rendelkező, gazdálkodó családban. Egyik öse, Unghváry János református püspök volt, egy másik, Unghváry András, a Wittenbergben tanuló magyar diákok rektora a reformáció első éveiben. Űkapja, Unghváry József az 1848-as szabadságharc idején Cegléd város bírója volt, Kossuth Lajos egyik fontos híve volt a térségben.² Az Unghváry-család kiterjedt kertészeti hagyományokkal rendelkezett, faiskolája híres volt Nagykőrös és Cegléd környékén, ügyfeleinek sora pedig Törökországtól az Egyesült Államokig terjedt. Ugyanakkor népes is volt a család: maga Sándor négy testvérrel rendelkezett.³ Tanulmányait Pécsen kezdte, majd Nagykőrösön érettségizett. 1928–1935 között Debrecenben és Innsbruckban végez felsőfokú tanulmányokat. Doktorátusát 1938-ban védi meg, „Nagykőrös településtörténete a török időkben” címmel. Ezekben az években aktív életet élt: részt vett ifjúsági mozgalmakban, tanított Pécsen, és falukutatással is foglalkozott – e témában több cikke is megjelent.⁴ Valamint kapcsolatba kerül a nyilasmozgalommal, illetve annak egész magas szintű vezetőségével.

A későbbi események tükrében felmerül a kérdés: vajon meggyőződéstől elvakított, majd később kijózanodott nyilas szimpatizáns volt Unghváry, avagy első pillanattól kezdve konzervatív magyar körök a mozgalomba beépült provokatőre; barátsága ugyanis a miniszterelnök Teleki Pál családjának tagjaival már ekkor megvolt. Mindenesetre az 1939-ben megjelent könyve hatalmas károkat okozott a nyilasmozgalomnak. A könyv gyakorlatilag egy vádirat, mely rámutat a nyilasmozgalom szervezetlenségére⁵, német provokatőrökkel és besúgókkal történt átszövésére, a nagyarányú sikkasztásokra, és a hitleri Németországból érkező pénzekre is. A könyv első sorai tartalmazzák Unghváry ars politicáját is, melyet a következőképpen fogalmaz meg:

*„Magyar vagyok és szocialista. Forradalmár vagyok, de a szónak nem annyira klasszikus, mint inkább dunavölgyi lehetőséggel számot vető értelmében. E tájon belül ugyanis nem tudok elképzelni olyan nagyszerű politikai vállalkozást, amely máról holnapra új világot formálna.”*⁶ Ez a némileg idealistán naiv, némileg megkeseredett hangvételű pár sor szívből fakadhatott, hiszen ha a szerző későbbi életútját mintegy predestinációként kísérte végig. Ezt azonban 1940-ben még senki sem láthatta előre, ellentétben azzal a ténnyel, hogy habár a könyv károkat okozott a nyilasmozgalomnak, megjelenése következtében szerzője az agresszív nyilasok bosszúvágya célpontjává válhat, egyes források szerint meg is verték.⁷ Éppen ezért kapóra jött Észak-Erdélynek a második bécsi döntés következtében Magyarországhoz történő visszakerülése, melynek következtében tisztviselőként kerülhetett Kolozsvárra. Középkisiskolai tanárként a kincses városba kapott kinevezést, tevékenysége azonban inkább közigazgatási területen zajlott: a városházán helyezkedett el mint a kulturális ügyosztály tisztviselője.⁸ Innen kerül 1942-ben az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesülethez, mint közművelődés-ügyi titkár, és ebben a minőségében, Gaál György irodalomtörténész szavai szerint „lelkes és eredményes aktivitást fejtett ki”.⁹ Mindvégig aktív szerep-

lője maradt a kolozsvári közéletnek, és számos személyes ellenséget szerzett, úgy az Erdélyi Pártban, mint a baloldali értelmiség körében is.¹⁰ A Vörös Hadsereg 1944-es októberi bevonulása a kolozsvári városháza tisztviselőjeként éri, aki az elmenekült polgármester helyett őrzi a város pecsétjét: ebben a minőségében találkozik a szovjet parancsokkal, Malinovszkij tábornaggal.¹¹ Ezt követően is Kolozsváron marad, magyar állampolgárként, a Református Kollégiumban helyezkedett el mint tanár, valamint a „Szövetség” Szövetkezeti Központban is dolgozott tisztviselőként György Endre igazgató mellett. A szociáldemokratákhoz kötődő Szövetség tisztviselőjeként többek között vidéken tett útjai során dokumentálja az 1945-ös romániai földreform végrehajtása során bekövetkezett magyar vonatkozású visszaéléseket is, és másfajta tevékenységei is kiválthatták az államhatalom szerveinek rosszallását. Ezek következtében 1946 nyarán feltűnés nélkül kerül sor Unghváry Sándor letartóztatására, majd tizenkét hónapi vizsgálati fogságot követően 1947 júniusában megkezdődött a nagy nyilvánosság előtt zajló pere is, mely során kémkedés, tiltott határátlépés és idegen fizetőeszközök (dollár) csempészete miatt kellett felelnie. Végül az államrend megbontására irányuló törekvésért, tiltott határátlépésért és levélcsempészeteért ítélik őt, illetve három év börtönre, ugyanakkor az ítélet azt is kimondta, hogy nem számíthat bele a büntetés időtartamába az egy vizsgálati fogságban töltött időszak.¹² A per lefolyásáról a város magyar nyelvű lapjai – a Magyar Népi Szövetséghez kötődő *Világosság*, az *Erdélyi Szikrából* nevet változtatott, kommunista kötődésű *Igazság* és a Szociáldemokrata Párt magyar tagozata lapjaként megjelenő *Erdély* is – tudósítottak. Léteztek azonban olyan dokumentumok is, melyek nem kerülhettek a nyilvánosság elé, ezek egy részét találta meg a szerző egy, a kolozsvári Román Állami Levéltárban, a Román Kommunista Párt fondjában végzett kutatása során.

A most közreadott dokumentumokat tartalmazó dosszié címe magyar tükörfordításban „Katonai szervektől beérkezett napi jelentések, különböző kémkedési tevékenységekre vonatkozóan”. A dosszié több, magyarul vagy románul megfogalmazott bizalmas jelentést tartalmaz, melyek forrásai különbözőek is lehetnek – politikai vagy bűnügyi rendőrség, titkosszolgálat, katonai hírszerzés vagy akár magának a Pártnak saját aktivistáiból álló informális hírszerzői is – a címzett azonban minden esetben közös, ez pedig a Román Kommunista Párt Kolozs Tartományi Bizottsága. A jelentésekből – melyek igazságtartalmának mértéke természetesen vitatható, hiszen nem egyszer megtörtént már az, hogy a mindenkori informátor, saját szerepét növelendő, fiktív, de hihető elemekkel egészíti ki a jelentésének lapjául szolgáló valóságot – egy törbecsalás képe rajzolódik ki az olvasó szeme előtt, mely jelenség gyakori volt ezekben az átmeneti években.¹³

A dokumentumok átírásánál napjaink magyar helyesírásának szabályait vettük figyelembe, de kivételt tettünk e téren olyan esetekben, amikor a helyesírási szabályoktól eltérő kifejezés nem helyesírási hiba, hanem az erdélyi magyar köznyelvben a magyarországi nyelvhasználattól függetlenül, román jövevényszót jelent (ilyen például a szövegekben visszatérő dosszár kifejezés, mely dossziét jelöl, a rapid a gyorsvonat megfelelője, stb.). A dokumentumok, Unghváry Sándor megfigyelésének folyamata mellett, más kutatók számára is hasznosítható részinformációkat tartalmaz(hat)nak eltérő kontextusban felmerülő személyiségekről is. Ilyen például Sas Kálmán érmihályfalvi lelkész, az ötvenhatos magyar forradalom leverését követő megtorlásoknak határon túli áldozata, és aki valószínűleg ez alkalommal is már a román hatóságok látókörébe került. Ugyanakkor a Markham-ügy kapcsán¹⁴ érzékelhetjük a hidegháború előszelét is.

DOKUMENTUMOK

Fondul PCR. Comitetul Regional PCR Cluj. Dosar nr 10/1946. Note informative zilnice primite de la organele militare în legătură cu diferite probleme de spionaj.

Kolozsvári Országos Levéltár. A Román Kommunista Párt Kolozs tartományi Bizottságának fondja. Katonai szervektől beérkezett napi jelentések, különböző kémkedési tevékenységekre vonatkozóan.

F4. 231-K. 1946. május 1.

Bizalmas értesüléseink szerint Unghváry elhalasztotta tervbe vett utazását Magyarországra. Április 30-án Unghváry délelőtt 10 óra 50-kor a „Szövetség”-nél volt, György Endre igazgatónál, akitől bizalmas utasításokat kapott, további adatok beszerzésére. Úgy látszik, hogy György hasonló direktívákat kapott Magyarországról.

Unghváry április 30-án d. u. 3 órakor elhagyta Kolozsvár területét. Nem utazott a határra, hanem csak a közeli falvakba, hogy újabb adatokat szerezzen be. Vajna szerint Unghváry valószínűleg csak 4-5-én utazik Magyarországra, addig vár valami értesítést gróf Teleki Gézától.

F 9. 255/K. 1946. május 14.

Unghváry jó barát György Endrével, a „Szövetség” igazgatójával. A Szövetség alkalmazottaként tett székelyföldi körutat és gyakran marad egyedül a „Szövetség” elnöki irodájában, egyedül dolgozik. A „Szövetség” dollárokat kapott Magyarországról, amit elloptak, de a vezetőség nem fordult a rendőrséghez, nehogy a román hatóságoknak okot adjanak a Szövetség felszámolására.

f. 16 és f 10. 269/K. 1946. május 17.

Markham amerikai újságíró május 15-én a déli órákban érkezett Kolozsvárra. A New York szállóban vett ki szobát. Közvetlenül az érkezése után érintkezésben volt dr. Aurel Socol ügyvéddel, aki azonnal felkereste. Markham 15-én délután végignézte a munkáság felvonulását és az Antonescu perrel kapcsolatos tüntetést. A „Liana” féle drogériába dr. Al. Borza professzorral, dr. Jeleriával, majd a Patria szerkesztőségében megbeszélést folytatott, amelyen részt vettek dr. Aurel Socol, dr. Jeleriu, dr. Giurgiu, dr. Papilian, prof. Értesüléseink szerint itt különböző iratokat adtak át neki a „Patria” beszüntetésével kapcsolatban, amik úgy informáltak, hogy a Kommunista Párt és a Szakszervezeti Tanács terrorjára szüntették be a nyomdamunkások a lap megjelenését, annak ellenére, hogy a román nyomdászok ezt a megoldást ellenezték. Markham a kora esti órákban a Botanikus Kertbe ment, ahol dr. Borza proffal találkozott és dr. Aurel Socolal. Itt csatlakozott hozzájuk dr. Iuliu Hatieganu prof. és dr. Ion Stefan, valamint Piturca orvostanhallgatók. Ez alkalommal részletesen ismertették azt a tényt, hogy az orvostanhallgatók által kért utcai felvonulást a hatóságok betiltották, és ezt úgy állították be, mintha a hatóságok állandóan fokozódó terrort fejtenének ki az egyetem hallgatói ellen.

Markham a botanikus kertből autóval távozott és így követni nem lehetett. Ennek ellenére értesültünk, hogy még az esti órákban érintkezésbe volt gróf Teleki Ádámmal, dr. Boga Alajossal, Dr. Venczel Józseffel és dr. Dövényházy egyetemi tanárral.

Ezen az úton értesítve lett Markham kvári tartózkodásáról dr. Unghváry Sándor is, aki ettől a pillanattól kezdve lázas tevékenységet indított. A nekünk átadott dosszárta akarta sürgősen visszakapni, mert azt Markhamnak akarta átadni. A dosszárta átadása előtt kitértünk és úgy rendeztük, hogy a dosszárta csak Markham elutazása után, május 17-én délben juttattuk vissza Unghvárynak.

b) ugyanakkor dr. Unghváry nagy hajszát indított egy Lakatos nevű személy után, akinek másik nevét még nem sikerült pontosan megállapítani, de erősen feltételezhető, hogy Lakatos Istvánról, a szociáldemokrata párt vezetőjéről van szó: - aki valami emlékiratot szerkesztett az erdélyi kérdés rendezéséről. Ezt a Lakatos sem sikerült idejében megtalálniuk.

Markham május 16-án a déli órákban ismeretlen helyen járt. A délutáni órákban csak ismét nyomára jutni. Ismét dr. Aurel Socol ügyvéddel volt megfigyelhető és dr. Papilian professzorral. Értesüléseink szerint ezen a napon Markham érintkezésbe volt dr. Nagy Géza, dr. Hun Nándor, dr. Pásztay Géza személyekkel, majd kapcsolatba lépett dr. Lucian Sándorral is.

Május 16-án éjjel Markham 11 óra 15 perckor tért vissza New York szállóbeli lakására ahol felkereste dr. Unghváry Sándor még egy ismeretlen személy társaságában. Unghváry több mint egy óra hosszat tartózkodott Markham szobájában, és éjjel 12 óra után távozott.

Bizalmas értesüléseink szerint Markham megkísérelte, hogy közvetítsen a román és a magyar reakció között. Unghváry előtt kijelentette, hogy Anglia és a Szovjetunió között a háború elkerülhetetlen, és ebben az esetben úgy a román történelmi pártoknak és az erdélyi magyarság józan, nem kommunista elemeinek rendkívül nagy szerepe lesz és pedig feltétlenül közös vonalon. Amennyiben a két tábor megértést fog tanúsítani és kellő formában közös akciókat fog lebonyolítani és hathatós segítséget fog nyújtani az angol érdekeknek akkor feltétlenül fognak angol körök olyan megoldást találni az erdélyi kérdés rendezésére, ami mind a két felet ki fogja elégíteni. Közölte továbbá azt, hogy Magyarországon is messzemenő előkészületek folynak abban az irányban, hogy a kellő pillanatban kormányváltást hajtsanak végre és valószínűleg Magyarországon akkor egy Echartd kormány fog alakulni, ami tulajdonképpen Amerikában már teljesen meg van alakítva. Ez a kormány fel fogja számolni a magyarországi kommunizmust.

Hasonló folyamat fog lezajlani Romániában is, Erdélyben is. Miután az idő rohamosan halad, fokozott munkára és minél erősebb szervezetek kiépítésére van szükség.

Unghváry valami csekély anyagot átadott Markhamnak, azonban a dosszárta nem tudta produkálni, sem a Lakatos-féle memorandumot.

Markham megnyugtatta, hogy cca. tíz nap múlva visszatér Kolozsvárra, és ez alkalommal adja majd át neki az addig előkészített okmányokat, amiket akkor ő ki fog juttatni Amerikába. Jelezte, hogy fontos üzenetet küldött Márton Áron püspöknek is, akitől szintén erre az időpontra értékes iratokat vár. Itt rá kell térnünk arra, hogy gróf Teleki Ádám május 17-én Albajuliára utazott Márton Áron püspökhöz és dr. Szász Pálhoz, ahonnan május 18-án tér vissza.

Biztos értesüléseink vannak arról, hogy Markham és dr. Unghváry között már régebbi kapcsolat van. Továbbá Markham a következő irányokat szabta meg informátorainak:

- pontos adatokat a kommunista párt által kifejtett angol- és amerikai ellenes propagandáról, kik ennek a vezetői, milyen formában csinálják- különösen a hadsereg keretén belül
- pontos adatokat kért a hadsereg nevelési osztályának vezetőiről és tevékenységéről, a tisztikar és a legénység szelleméről, angol és amerikai irányban való érzéseiről

- részletes tájékoztatást az ARLUS tevékenységéről
- névsort azokról, akik kapcsolatban (bizalmas kapcsolatban) állnak a szovjet parancsnoksággal
- a kommunista párt vezetőiről és mindazon személyekről, akik ellenségei az angolszász orientációnak és megrögzült szovjetbarátok- ezeknek a személyeknek a jelleméről, hogy anyagi szempontokkal megközelíthetők-e vagy sem.

Rendkívül érdekes az általunk más oldalról is beszerzett értesüléssel egybehangzó az, hogy dr. Unghváry bizalmasai előtt kijelentette, hogy Markham mindenáron közös egy-ségbe akarja fogni az erdélyi magyarság antikommunista elemeit és a román történelmi pártokat és erre vonatkozóan a magyar egyházak vezetőinek támogatását már bírja.

Markham május 17-én reggel 6 óra 30 kor elutazott. Visszatérése május 25 és 30 között várható, amikor Magyarországra fog utazni.

F 31. 301/K. 1946. június 6.

Értesüléseink szerint Unghváry Sándor, aki reakciós magyar körök számára románelle-nes adatokat gyűjt, június 5-én elhagyta a város területét. Útjának a célja Magyarország. Bizalmasai úgy tudják, hogy a közelmúlt napokban történt magyarelles manista terror-cselekményekre vonatkozó adatokat és bizalmas jelentéseket visz magával. Meg kell je-gyeznünk, hogy Unghváry Sándor szervezetének igen jó informátorai vannak behelyezve a rendőrségre, mert máris rendelkezésükre áll az a névjegyzék, amit a város tehermente-sítésére készítenek. Unghváryékhoz befutott jelentések szerint a névjegyzéket ez ideig a „J” betűig állították össze.

Unghváry személyével kapcsolatban az az értesülésünk, hogy nevezett szoros ösz-szeköttetésben állott a Dermata gyári sztrájk szervezőivel, különösen Vigh Olga tiszt-viselőnővel és Lóránth Ferencel. Állítólag Unghváry szorgalmazta a sztrájkot és látta el megfelelő sovinszta agitációs anyaggal a Dermata kebelén alakult sovinszta magyar szervezkedést. Nem volt alkalmunk ezt az értesülésünket ellenőrizni, de nagymértékben alátámasztja ezt az a tény, hogy Unghváry a magyar uralom alatt a Dermatában teljesített szolgálatot, mint testnevelési oktató és a Dermata munkások és tisztviselők között sok ismerőse, bizalmas embere volt.

F 39. 319. 1946. június 11, Kolozsvár.

Dr. Unghváry Sándor bizalmasa, Vajna útján közölte, hogy feltétlenül szükséges, hogy június 27-én, 28-án, 29-én és 30-án a Székelyföldön külföldi, amerikai megfigye-lők legyenek, mert ott nagy zavargások, komoly események fognak lezajlani, amelyek kapcsolatban lesznek az ebben az időpontban ott lezajló MNSZ gyűléssel. Unghváry saj-nálkozását fejezte ki, hogy Markham nincs Romániában, mert legjobban szeretett volna vele menni le a Székelyföldre. Azt kérte, hogy mi, az amerikai sajtószolgálat megfigyelői menjünk le és vigyük le őt is magunkkal (azt hiszi, hogy rendelkezésükre áll autó), hogy közvetlen szemtanúi legyünk a zavargásoknak és bebizonyíthassa azt az erőteljes földalati szervezkedést, ami a Székelyföldön folyik, és amely kimondottan kommunistaellenes.

Unghváry nem nyilatkozott részletesen arról, milyen események fognak kirobbanni, de szavaiból arra lehetett következtetni, hogy azzal is számolni lehet, hogy az MNSZ gyűlé-sén merényletek és utcai tüntetések fognak történni. Rendkívül célszerűnek tartanánk, ha Unghváry kérésének eleget tudnánk tenni és így felderíthetnénk a székelyföldi ellenállási szervezet titkos csoportjait. Ehhez egy autóra lenne arra az időpontra szükség.

Végül kapcsolatba kell hoznunk Unghváry bejelentését a székelyföldi várható eseményekre vonatkozóan gróf Teleki Géza előbb közzétett üzenetével, amelyben az erdélyi magyarság megmozdulásait tartja kívánatosnak.

F 42. Unghváry Sándor levele Sas Kálmán református lelkésznek Érmihályfalvára. Kolozsvár 1946 VI. 9.

Kedves Kálmán, nem tudom, hogy otthon találnak-e soraim. Ha tudnál lenni jó e sorokat vivőknek útbaigazítást adni: új állást keresnek.

Itt nagy a felfordulás, csendőrség szállta meg a várost, mert az Avram Iancu diákothont a Dermata munkásai megostromolták és teljesen összetörték. Erre fel a diákok napokon át általános magyar veréseket rendeztek, két halott is volt. Napokon át nem lehetett este kint járni. Eddig négy miniszter járt itt, de a lényeges az, hogy a Kommunista Párt által elrendelt ostromot 3 orosz tiszt géppuskával verte szét s másnap a diákok nagy demonstrációt rendeztek az oroszok előtt. Divide et impera politika folyik tehát mindenütt, s sehol nem látni a komoly rendező elvek gyakorlását. Szóval többet. Szeretettel köszönt - jó híved, Sándor

F 63. 11/ Inf-46. 1946. szeptember 5. Kvár.

Szeptember 5-én délután Unghváry Sándor Kvárról visszautazott Gyerővásárhelyre (Dumbrăveni) ahol szeptember 15-ig fog tartózkodni. Itt tartózkodása alatt Lakatos Istvánnal volt érintkezésbe, akivel dr. Horváth Dénes eltűnése ügyében folytatott megbeszéléseket.

Unghváry szerint az akcióval kapcsolatban túl korán értesült a kommunista párt és ideje volt megfelelő intézkedéseket tenni.

Azt tanácsolta Lakatosnak, hogy helyezkedjenek várakozási álláspontra. Lakatos közölte vele, hogy Luca Vasile álláspontja szerint csak azok jelölhetők, akiket ő jónak tart, és hogy a kommunista párt igen nagy nyomást gyakorol a PSD-re. Egyúttal felmerült a PSD magyar bizottságában az a lehetőség is, hogy a helyzetre való tekintettel sem Lakatos István, sem Dr. Nagy Géza vagy Dr. Pásztai és más közismert szociáldemokrata magyar vezetők nem fognak elfogadni jelölést és tüntetőleg nem vesznek részt a választásokon.

A PSD úgy van értesülve, hogy az MNSZ választási listáján sem Balogh Edgár, sem Bányai László nem szerepel. Úgy tudják, hogy Kolozsváron Kós Károly, Csíkban Kurkó Gyárfás, Udvarhely megyében pedig Kacsó Sándor lesz az MNSZ jelöltje.

Egyúttal mellékeljük Unghváry Sándornak és feleségének fényképét.

F 70. 38/Inf-46. 1946. szept. 12. Kvár.

Szeptember 12-én Gyerővásárhelyen sikerült Unghváry feleségével összeköttetést teremteni, anélkül, hogy a megfigyelésével megbízott személyek erről tudomást szereztek volna.

Miután Unghvárynéval közöltük, hogy férjének segítségére jöttünk és meg akarjuk menteni, így tudnunk kell, hogy hol tartózkodik- az asszony a következőket közölte:

Férje szombaton eltávozott. Érmihályfalván, Sas Kálmán református lelkész segítségével lépte át a határt és jelenleg Debrecenben tartózkodik Révész ref. Püspöknél. Visszafelé ugyancsak Érmihályfalván keresztül, Sas Kálmán segítségével jön. Arra kért minket, hogy adjunk fel Debrecenben egy táviratot Révész Püspökhöz, hogy „Sándor ne jöjjön vissza”.

Továbbá arra kért, hogy mind az amerikai misszióhoz tartozó újságírók nézzük meg őt, hogy a Siguranța emberei milyen formában őrzik őt és hogyan gátolják meg mozgási szabadságában.

Hosszasabb értekezés nem volt lehetséges, mert az asszonyt már keresték az emberek, de ennek ellenére sikerült neki tőlünk észrevétlenül elválni. Megjegyezzük, hogy az asszonnyal egy szomszédház WC-jében tudtunk csak beszélgetni.

Kiválásunk után eleget tettünk kérésének és mintegy félóra múlva, ebédközben, mintha akkor érkezünk volna látogatására, felkerestük. Ez alkalommal azonban már nem tudtunk vele érintkezni felügyelet nélkül- sőt, emberünket az asszony őrizetére bízott egyik detektív nyomon követte a közelben elrejtett autónkig, ahol igazoltatott minket.

Kvárra való visszaérkezésünk után érintkezésbe léptünk Vajna Zoltánnal, Unghváry itteni bizalmasával, aki ügynökünknek közölte, hogy Unghváry szombaton ment el Magyarországra, Debrecenbe, ahova iratokat vitt magával megbízói részére. A határt Sas Kálmán segítségével lépte át és ugyancsak Érmihályfalván, Sas Kálmán útján fog vissza is térni, amikor pénzt és iratokat fog magával hozni, visszatérése szombatra vagy péntekre várható. Így két teljesen különböző forrásból származóan megerősítették, hogy Unghváry Debrecenbe ment, iratokat vitt magával, Érmihályfalván keresztül ment és jön is vissza.

Vajna ugyanakkor azt is közölte, hogy Unghvárynak nem kell tartania a nagyváradi rendőrségtől, mert ott egy teljesen megbízható, régen beszervezett embere van – Elekes komisszár -, aki mindenről pontosan informálja Unghváryt. Unghváry személyének elfogása rendkívüli fontossággal bír, mert rajta keresztül felgöngyölíthető az egész magyar reakciós szervezkedés és az itteni szervezetek vezetői, akik Budapesten levő revizionista reakciós körökkel tartanak fenn összeköttetéseket.

F 72. 40/Inf 46. 1946. szeptember 15. Kvár.
Unghváry Sándor felkutatása
Sas Kálmán megfigyelése

Nagyváradon keresztül Érmihályfalvára tett utunk alkalmával a következőket állapítottuk meg:

Vajna által említett Elekes komisszár a nagyváradi Szigurancán (inspektorárus) van besorozva, és valóban alkalma van a bizalmas ügyekről hivatalból tudomást szerezni. Birtás Gábor rendőrfelügyelő közölte velünk, hogy Elekes általában gyanúsán viselkedett a múltban is. Konkrét adatai azonban nevezett ellen nincsenek. Ennek ellenére szükségesnek véli, hogy bizonyos intézkedéseket fogantossítson.

Érmihályfalvára való megérkezésünk után ügynökünk felvette a kapcsolatot Sas Kálmán ref. pappal, aki azonban a déli órákban még nem volt otthon, hanem a határmentén fekvő birtokán tartózkodott ahova még reggel négy óraker ment ki. Feleségétől szerzett információk szerint- itt megjegyezzük, hogy felesége szintén be van avatva az ügyekbe, ha nem is olyan részletesen, mint a férje - birtokuk eladásával van elfoglalva, és csak az esti órákban érkezik haza. Megfigyelés alá vontuk a házat és ugyanakkor a határba levő birtokot is és megállapítottuk, hogy sem a faluban lévő lakás, sem a birtok nincsenek megfigyelés alatt, mint azt a nagyváradi rendőrspektorátus kérte a helyi csendőrségtől.

A birtok körül szerzett információk arra mutattak, hogy Unghváry a közelmúlt napokban nem volt megfigyelhető ezen a környéken.

Szeptember 13-án este 7 óraker ügynökünk, mint amerikai újságíró érintkezésbe lépett Sas Kálmánnal, aki tudott arról, hogy U. együtt dolgozik amerikai-magyar újságírókkal és ügynökünk benyomása szerint teljes bizalommal fogadta. Egyébként Sas által adott közlések is arra mutattak, hogy nem volt gyanakvó.

Ügynökünk azzal indokolta látogatását, hogy feltétlenül kell beszélnie Unghváryval még Kvárra való visszatérése előtt. Közlései olyan bizalmas természetűek, hogy csak vele közölheti és kérte Sast, hogy adjon ehhez segítséget. Sas közölte, hogy Unghváry valószínűleg Debrecenben, Révész ref. püspöknél tartózkodik, vagy Kecskeméten-Cegléden, családjánál, akiknek itt birtokuk és faiskolájuk van.

Közölte Sas, hogy ezzel az alkalommal U. nem általa ment át a határon és így csak a Magyarországra menő fogolyvonatok egyikével mehetett át, mert ez most a legbiztosabb módja az átjutásnak. Úgy véli, hogy Unghváry azon az úton is fog visszatérni. Ugyanakkor érdeklődött, hogy talán le akarják tartóztatni Unghváryt? Mert - mondotta el Sas - nála már keresték a rendőrségtől a múlt hétfőn, amikor a lakásban is bent voltak a detektívek, akik egész éjjel figyelték a házát és ő ezt az ablakból látta. Sőt, egy vele szomszédos zsidó családhoz is bementek és azt arra kérték, hogy figyelje meg az ő (Sas) lakását, és ha nála egy magas, sovány, barna, magyar bajuszos, 40 év körüli férfit látnak, azonnal adjanak értesítést, mert ez a férfi kémgyanús. A zsidó család feje Sas jó barátja és azonnal közölte Sassal azt, hogy vigyázzon, mert a barátját el akarják fogni.

Ügynökünk erre közölte Sassal, hogy valószínűleg nem U-t keresték, de biztos információink vannak, hogy nem akarják letartóztatni, csak esetleg át akarják kutatni. Éppen ebből kifolyólag kell U-val feltétlenül beszélnie, hogy U. teljesen tisztában legyen a helyzettel mielőtt Kolozsvárra ér, mert akkor semmi baja nem lehet. Tehát rendkívül fontos, hogy pontosan tájékoztassa.

Sas Kálmán nem tudott mással a segítségére lenni- bár megfigyelhető volt, hogy mindent elkövetne, mert U. egyik legjobb barátja -, mint azt proponálta, hogy ha U. nem fogolyvonaton, hanem rajta keresztül jönne vissza Romániába, akkor ő magánál tartja és ügynökünk címére egy fulger sürgönyt ad fel: - „Jól vagyok. Sas” ez azt jelenti, hogy U. nála van. Erre ügynökünknek a következő sürgönyökkel kell válaszolnia: „Jól vagyok. Gyuri”. Ez azt jelenti, hogy jöhet Kvárra és akkor a következő Rapiddal jön. „Beteg vagyok. Gyuri”- ez a szöveg azt jelenti, hogy U. maradjon rejtve Érmihályfalván Sasnál és ügynökünk a lehető leggyorsabban odaérkezik, hogy a helyszínen tárgyalják meg a teendőket.

„Nagyon rosszul vagyok. Gyuri”. Ez a szöveg azt jelenti, hogy U. azonnal meneküljön vissza Magyarországra, mert le akarják tartóztatni.

Ügynökünk benyomása szerint Sas be fogja tartani a megállapodást és feladja a sürgönyt, ha U. hozzá érkezik.

Nem érdektelen kiemelni, hogy Sas aznap eladta a birtokát. Ezt azzal indokolta, hogy meg akar szabadulni az állandó figyeltetéstől és úgy tervezi, hogy más helyen, nem a határ mentén vesz birtokot. Így eltereli a figyelmet magáról. Egy ideig kikapcsolódik az aktivitásból és utána újra felveszi a munkát. Sas ügynökünk előtt beismerte, hogy Unghváry állandóan nála szokott átjárni, mert nála a legbiztosabban tudja átvinni az iratokat és Unghváryn kívül másokat is szokott áthozni és átvinni.

Sas továbbiakban közölte azt, hogy Unghváry és ő Tildy Zoltánnal állnak összeköttetésben (Tildy is ref. pap volt) akivel Tüdössé Zsindely Klárán keresztül tartják a kapcsolatot. Tüdössé Zsindely Klára egyike a revizionista szervezetvezetőknek. Továbbá a bizalmas jelentéseik Révész debreceni püspökhöz mennek, aki az angol és amerikai titkosszolgálat magyarországi főmegbízottja, ugyanazt a szerepet játssza, mint Erdélyben az elhalt Dr. Józsan Miklós unitárius püspök. Révésznek egész magas amerikai kormánykörökkel is kapcsolatai vannak, mégpedig bátyján keresztül, aki Révész néven már hosszú idő óta az USA-ban él és ott lapszerkesztő, egyébként az amerikai diplomáciai hírszerző osztály magyar szekciójának a vezetője. Sas Kálmán mostohaapja pedig Welti amerikai konzul

Svájcban, címe: Basel, Missions Strasse Nr. 8, akin keresztül adnak a svájci kommunistaellenes propaganda részére cikkeket a magyarországi, romániai eseményekről. Welti konzul teremtette meg Horváth Dénes és a svájci sajtó között a bizalmas összeköttetést, Unghváry ajánlására Sas ajánlotta Weltinek, aki bizalmas úton kiküldötte a lap képviselőjét dr. Horváthhoz, akitől az erdélyi és romániai kommunista pártra vonatkozó leleplező cikkeket és bizalmas iratokat kért.

Közölte továbbá Sas, hogy a határmentén élő néhány magyar információkat adott a romániai magyarság helyzetéről magyar köröknek. Ezek az információk a magyar külügybe kerültek, ahol az ott lévő kommunisták ezt a titkot elárulták a magyar kommunista pártnak, és valószínűleg közölték az informátorok nevét is, amit a magyar kommunista párt bizalmasan közölt a román kommunista párttal és ez közölte a hatóságokkal és ezek az emberek különböző vezgatóknak lettek a román hatóságok részéről kitéve. Sas kérte, hogy ha lehet erre információkat kapni, mert ők – az „Erdélyi Társaság” tagjai - nyomoznak a külügyben, és ha megállapítják a külügyben lévő kommunisták személyét, akkor elteszik láb alól őket.

Annak ellenére, hogy Sas azt hangoztatta, hogy nem akar eltávozni, mert neki itt további missziója van-, a magunk részéről valószínűnek tartjuk, hogy eltávozik. Biztonságosabb volna még idejében letartóztatni, mert rendkívül sokat tud a romániai magyar reakció magyarországi kapcsolatairól és remekül ismeri a kapcsolatok útjait. Úgy Sas, mind felesége jól beszélnek angolul, németül és franciául.

Az eddigi adataink szerint Unghvárynak vissza kell térnie. Miután szükségesnek véltük- a magunk részéről Kváron a következő intézkedéseket fogantatosítottuk: embereink figyelik a befutó vonatokat, és állandó figyelés alá helyeztük U. kvári lakását. Érkezéséről azonnal telefonjelentést kapunk. Itt említjük meg azt a tényt is, hogy az ellenállási mozgalom Érmihályfalván erősen meg van szervezve. Ellenőrizhetetlen értesüléseink szerint Bándy István mintegy egy hónappal ezelőtt Érmihályfalván tartózkodott három-négy napig.

Bizonyos hogy az itt élő magyarság szervezett és nagy része antidemokratikus érzelmű.

F 76. 47/Inf. 46 1946. szeptember 17, Kvár

Unghváry ügyben újabb felderítésünk

Miután értesültünk arról, hogy Vajna – U. bizalmasa- értesítést kapott ismeretlen személytől, hogy minél előbb keresse fel U.-ékat Gyerővásárhelyen, és miután azt az üzenetet nem kapta meg Vajna, hanem egyik emberünk vette át Vajna részére való továbbítás végett - szükségesnek véltük, hogy kapcsolatba lépünk Unghváry feleségével.

Szeptember 16-án d. u. 3 órakor érkezünk meg Gyerővásárhelyre, ahol kapcsolatba léptünk Unghváry feleségével. Közöltük vele, hogy intervenciónkra sikerült kijárni azzal, hogy azt állítottuk, hogy értesülésünk szerint őt bántalmazták, így megengedték a vele való négy szemközti beszélgetést is, hogy ennek ellenkezőjéről győződjünk meg.

Közöltük, hogy kérése szerint felkerestük Sas Kálmánt Érmihályfalván és intézkedtünk, hogy a Magyarországon tartózkodó U. táviratilag is értesüljön, hogy keresik. Arra a közlésünkre, hogy Sas nem tud U. átmeneteléről, az asszony azt mondta, hogy Sas nem volt velünk őszinte, de lehetséges azért, hogy U. mégis fogolyvonattal ment át, mert egyébként Sasnál szokta a határt átlépni.

Rendkívül ideges volt férje miatt, mert attól tart, hogy értesítésünket már nem kapta meg és férje visszatér -, amit minden pillanatban vár - és ebben az esetben elfogják.

Feltűnő idegesen többször is érdeklődött nálunk hogy nem tudjuk-e volt ezeken az a lakásukon házkutatás. Tagadó válaszukra bizonyos mértékben megnyugodott. Férje visszatérését -, ha nem kapta meg az értesítésünket - biztosra veszi. Mégpedig legkésőbb 18-19-ig, mert férje úgy tudja, hogy szept. 15-én kezdik az iskolai évet. A falu román lakossága nagy ellenszenvvel figyeli, mert úgy tudják, férjét kémkedés miatt keresik. Attól tart, hogy ha a férje a falusiak kezébe kerül, akkor agyonverik. Ő is fél egyedül menni, hogy megtámadják.

Igyekezünk megnyugtani, hogy tulajdonképpen az az értesülésünk, hogy férjét csak kihallgatás végett keresik, de nem ellene van az eljárás, hanem más ellen. Unghváry kvári lakása embereink állandó megfigyelése alatt áll.

F 81-84. 66/inf-46. 1946 szeptember 18, Kvár.

Kérdések Unghváry kihallgatásához

- Hogyan magyarázza meg azt, hogy olyan adatokat gyűjtött, amelyek tartalma alkalmas volt arra, hogy a román hatóságokat antidemokratikus, magyarellenes színben tüntessék fel,
Milyen céllal gyűjtötte azokat az MNSZ-hez befutó jelentéseket és jegyzőkönyveket, amelyek a falvakon történt román- magyar incidensekkel kapcsolatosak, milyen céllal gyűjtötte azokat az adatokat, amelyek arra mutatnak, hogy a kommunista párt szemet huny a magyar tömegek sérelmei felett
Hogyan jutott ezekhez az adatokhoz, amelyek nagy része vidéki eredetű volt
Milyen céllal gyűjtötte össze a bátosi magyar telepeseket ért sérelmekre vonatkozó adatokat
Milyen céllal tett hosszas vidéki utakat
Milyen céllal szervezte be a vidéki adatgyűjtőket és milyen úton, kiknek a közvetítésével kerültek hozzá ezek az adatok
Hova juttatta ezeket az adatokat
Milyen úton juttatta ki Magyarországra és kihez?
- Milyen céllal kereste fel május 15-én éjjel 11 órakor Markham amerikai újságíró és miért adta át neki a Lakatos István által összegyűjtött anyagot?
- Mit tud a Szövetségben elveszett dollárokról? Kik kapták azokat és milyen célra használták fel ezt az összeget?
Miért küldött Budapestről Demeter Béla 20 dollárt dr. Venczel Józsefnek dr. György Endre útján és miért tette Demeter Béla azt a kijelentést, hogy ő (Demeter Béla) állandó anyagi elszámolásban áll Venczel Józseffel?
Melyik grófnak szólt a dollárokkal kapcsolatos levél?
Melyik vajgyári berendezéssel kapcsolatban zsarolták meg a szövetséget?
Milyen titkos fedőneveken kezelt pénzek vannak a Szövetségben és milyen célt szolgálnak azok?
Mit dolgozott a Szövetségnél?
- Miért fejtett ki a Magyar Népi Szövetség elleni propagandát, kiknek az utasítása és kik pénzelték ezeket az akciókat?
- Kinek az utasítására szervezte meg 1946. január 28-án a kolozsvári Állami Magyar Színházban tartott MNSZ nagygyűlésre a rendezavarásokat dr. Décsy István, dr. Hun Nándor, dr. Asztalos Sándor, Dr. Nagy Géza közreműködésével?
- Milyen kapcsolatban volt dr. Décsy Istvánnal?
- Hogyan lehetséges az, hogy előre értesítette a külföldi megfigyelőket arról, hogy

az MNSZ székelyudvarhelyi országos kongresszusán nagy zavargások fognak kirobbanni és miért küldte le oda előre dr. Décsy Istvánt, hogy az megszervezze a zavargásokat?

8. Milyen kapcsolatban állott Debrecenben dr. Révész református püspökkel, Budapesten gróf Teleki Gézával, dr. Csomás Miklóssal, Róka Józseffel, Demeter Bélával, Mikó Imrével, dr. Auer Pállal, Boldizsár Istvánnal, Borsody Istvánnal?
9. Milyen céllal állította fel a vidéki városokban és falvakban szervezetét? Illetve milyen céllal tartotta fenn állandóan egész Északerdély területére kiterjedő kapcsolatait barátaival és miért volt ennek a kapcsolatnak konspiratív jellege?
10. Milyen céllal állított össze dr. Venczel Józseffel egy statisztikai kérdőívet amely "Bizalmasan kezelendő" figyelmeztetéssel volt ellátva és miért küldte szét ezeket a református papoknak?
Miért bírta rá dr. Venczel Józsefet és dr. Juhász Istvánt arra, hogy ilyen adatokat gyűjtsenek össze és hova akarta ezeket az adatokat kiküldeni? Miért és milyen pénzből fizette dr. Venczel József és dr. Juhász István költségeit?
Miért bírta rá Dr. Venczel Józsefet arra, hogy Budapestre dr. Demeter Bélának
11. Ki az a titokzatos magyar hírszerző tiszt, aki itt tartózkodik Kolozsváron, és akitől maga és bizalmas küldönce, Vajna Zoltán, csak „x”-ről beszéltek?
12. Honnan szerzett tudomást arról, hogy a rendőrinspektorátuson a magyar ellenállási mozgalomra vonatkozó titkos aktákat őriznek és miért akarta ezt Vajnákn keresztül mindenáron megszerezni. Miért érdekelte, hogy kiknek a nevei vannak ezekkel az aktákkal nyilvántartva?
13. Miért keresett és tartott kapcsolatot az amerikai misszióval?
Miért találkozott az amerikai misszió Steve H. Wilkes nevű főhadnagyával és mit tárgyalt vele? Milyen szerepe volt ebben a találkozásban Tothnak, az amerikai sajtó kvári megbízottságának és dr. Leitznek?
Felismeri a fényképen Steve H. Wilkes amerikai főhadnagyot, akivel július 13-án délután 3 órától egészen 5 óráig Toth amerikai újságíró lakásán tárgyalt?
Mi volt a tárgyalás tartalma?
14. Miért utazott Toth és titkára, dr. Leitz, a tárgyalást követő második napon Székelyföldre és kereste fel:
Csíkszeredán- dr. Barabás törvényszéki bírót
Nagy Rezső tanárt
Málnássy Géza dr. orvost
Nagy Imre festőművészt
Sepsiszentgyörgyön: Bajnok Jenő gyógyszerész
Székelyudvarhelyen: Haas Sándor dr. tanárt
Dr. Bokor Zoltánt
Korompay mérnököt
Imecs iparoselnököt
Imecs ferences rendi szerzetest
Dr. Boros Jánost
Bartók Lajos mechanikust
Székelykeresztúton: Nemes István MNSZ elnököt
Dr. Elekes ügyvédet
Orbán r. k. esperest
Nyáradremetén: Kibédi Albert volt nemzetvédelmi keresztes vitézt
Kovács Béla igazgató tanítót

Bözödön: Bözödy György író
 Szászrégenben: Horváth László ref. papot
 Soós Pál volt MNSZ titkárt
 Dextrászéplakon: Morvay ref. papot
 Bátoson: Demeter jegyzőt
 Marosvásárhelyen: Perjéssy István vajgyári igazgatót
 Dr. Horváth Dénes volt Hangya igazgatót
 Berekméri József gyógyszerészt
 Nagy Józsefet
 Csekme Istvánt

15. Ismeri a felsorolt neveket
16. Milyen céllal küldte hozzájuk Tothot, aki az amerikai misszió megbízottja?
17. Hogyan tudja azt megmagyarázni, hogy Toth pontosan azokat az embereket kereste fel, akik Önnel kapcsolatban állnak és miért rendeztek ezek az emberek Toth látogatása alkalmával bizalmas összejöveteleket, mint Marosvásárhelyen dr. Horváth Dénes lakásán, Csíkszeredán pedig dr. Nagy Rezsó tanár lakásán, ahova összegyűjtötték azokat a személyeket, akikkel Ön állandó kapcsolatot tart fenn?
18. Tudja azt, hogy dr. Horváth Dénes külföldi állammal tartott fenn bizalmas összejöveteleket?
19. Tudja azt, hogy Dr. Horváth Dénes részére az angol nyelvű fordítást dr. Korparich Ede végezte el?
20. Önnek ki fordította angolra a jelentéseit?
21. Milyen utasítással küldte Ön Tothot a Székelyföldre?
22. Toth visszaérkezése után miért kereste fel Önt a második napon azonnal, Gyerővásárhelyen?
23. Milyen jelentést adott Önnek az útról Toth?
24. Kapott pénzt Tothtól? Milyen összegeket? Mire használta fel?
25. Ki az a Csifó Nagy László és milyen kapcsolata van Önnek vele?
26. Milyen megbízásokat adott Czeglédy Edének?
27. Miért befolyásolta arra dr. Horváth Dénest, hogy fasiszta szervezkedést kíséreljen meg a szociáldemokrata part keretén belül?
28. Hol ismertette meg azokat a külföldi újságírókat dr. Horváthtal, akiknek aztán ö információkat adott?
29. Ki az az Ürmössy? Milyen viszonyban van vele? Milyen iratokat őriz Önnek Ürmössy?
30. Hol vannak azok a dossziók, amiket egyszer Vajna, egyszer pedig Ön adott át Tothnak?
31. Hova küldte azok másolatát Toth és mit fizetett Önnek azokért az adatokért?
32. Milyen iratokat tartanak az Egyetem utcai katolikus templom sírboltjában?
33. Milyen kapcsolatban van Ön és dr. Jakó Zsigmond között? Mikor küldött utoljára iratokat dr. Jakó útján a templom sírboltjába elrejtésre?
34. Dollárban vagy lejben kapta a fizetését Tothtól?
35. Miért küldte dr. Csifó Nagy Lászlót Bukarestbe az amerikai és a magyar misszióhoz? Milyen iratokat küldött vele Steve H. Wilkesnek?
36. Dr. Hinc József vizsgálóbíró milyen iratokat adott át Önnek? Honnan ismeri Hincset? Mikor beszélt vele utoljára?
37. Elekes komisszárral Nagyváradon mikor találkozott és mit tárgyalt vele?
38. Dr. Mikó Gábor útján milyen szervezkedést hajtott végre a Székelyföldön és

- milyen kapcsolatai voltak a római katolikus egyházzal?
39. Vajna Zoltánnak milyen titkos megbízásokat adott?
  40. Hol váltotta be a Tothtól kapott dollárokat és mire fordította azokat az összegeket? Miért fizette Önt Toth?
  41. Dr. Nagy Gézától milyen címen kapott pénzt?
  42. Sas Kálmán ref. pappal milyen kapcsolatot tartott? Mikor küldötte rajta keresztül utoljára az iratokat?
  43. Dr. Jordáky Lajostól milyen információkat kapott a Kommunista Párttól?
  44. Dr. Venczel Józsefnek mit ígért Ön az adatgyűjtésért? Adott nyugtát a Venczeltől kapott pénzről és milyen címen adta azt?
  45. Mit tárgyalt Lakatos Istvánnal? Milyen kapcsolat volt kettejük között?
  46. Dr. Pásztay Gézával miért szokott találkozni?
  47. Hol tartja azokat a bizalmas iratokat, amiket összegyűjtött? Jelentéseit hol és milyen írógépen írta?
  48. Magyarországi megbízóival milyen rövidhullámon volt kapcsolata, milyen időben?
  49. Honnan kapta a rádióleadó készüléket? Miért tartotta azt dr. Venczelnél?
  50. Hol tanították meg a rádióleadó kezelésére?
  51. Dr. Decsy Istvánt miért küldte át Magyarországra és miért nem maga vitte el a jelentéseit?
  52. Nevezze meg az Ön által többször említett “első” és “második” garnitúrát, akik az erdélyi magyarság politikai vezetését akarták átvenni?
  53. Kik vannak az első és kik a második garnitúrában?
  54. Kinek a megbízásából tartott informátort a kommunista pártban és honnan vette azt, hogy a maga tevékenységéről a kommunista pártban “kartotékokat” vezetnek?
  55. Miért érdekelte az, hogy Románia területén milyen hadianyaggyárak dolgoznak a Szovjetunióknak és milyen kapacitással? Hogy milyen erősségű szovjet csapatok és hol vannak Romániában?
  56. Toth vagy Steve H Wilkes adott erre megbízatást?
  57. Milyen minőségében volt foglalkoztatva az EMGE szervezetében?
  58. Milyen hullámhosszon adta jelentéseit?
  59. Sas Kálmánnak milyen kapcsolatai vannak Tildy Zoltán Magyar köztársasági elnökkel?
  60. Kit ismer a bukaresti magyar misszióból? Nékámmal hol szokott találkozni?
  61. Mikor találkozott utoljára dr. Nékámmal? Venczel lakásán vagy a Scienta szalóban?
  62. Mit tárgyalt a Magyar misszió tagjaival az unitárius kollégiumban ezelőtt egy évvel?
  63. Honnan gondolta, hogy magáról a kommunista pártban jelentések vannak és magát figyelik a kommunista párt részéről?
  64. Mennyi fizetést adott Vajnának a munkájáért? Milyen pénzből fedezte azt?
  65. Kitől kapta a chifrért?
  66. Mi érdeke volt, illetve kitől kapta az utasítást hogy a Székelyföldi petróleumforrást szabotálják? Mit fizetett ezért Korompay mérnöknek és Bányai geológusnak?
  67. Miért fenyegette meg halállal Vajnáat, ha elmondja, hogy hol vannak őrizve a titkos iratok?
  68. Miért igyekezett kapcsolatba kerülni a Dermata bőrgyárból kizárt reakciós munkásokkal és miért igyekezett egyes munkásokat rábírnival, hogy szabotázs cselekményeket kövessenek el, illetve hogy a munkásság köreiből elégedetlenséget szítsanak?

69. Kitől kapta erre az utasítást?
70. Hogyan ismerte meg Tothot és mikor?
71. Milyen telefonszámon és milyen titkos jellel szokott érintkezést kérni az amerikai missziótól?
72. Lakatos Istvánnal milyen üzenetet küldött Budapestre és kinek?
73. Milyen összeköttetése révén szerezte meg a szövetség részére azokat a dollárokat, amiket elloptak és kikkel tárgyalt abban az ügyben Budapesten? Milyen rendeltetéssel adták ezt a pénzt? Maga szerezte meg számukra, tehát pontosan kellett tudnia.
74. Dr. Xántus Jánostól milyen adatokat kapott?
75. Miért fenyegette állandóan dr. Venczelt, hogy ha nem dolgozik magával, baja lesz, és mivel tudta rávenni, hogy dolgozzon?

F 86. 75/ Inf-46 1946. szeptember 22. Kvár

Unghváry kihallgatásával kapcsolatos észrevételeink

Az ügy érdekében kénytelenek vagyunk rámutatni arra, hogy Unghváry, aki a magyar diplomáciai osztály speciális képzésében részesült, igen képzett egyén - rendkívül meglehetősen a kihallgató közegek munkáját. Elsősorban fontos, hogy a kihallgatást végző személyek az ügy teljes anyagával teljes mértékben tisztában legyenek. Bizalmas értesüléseink szerint rendkívül fontos körülményeket állapított meg Steiner komisszár is, akit mindez ideig az ügyre vonatkozóan nem hallgattak ki. Nevezettnek tudomása van arról, hogy U. mostani utazása alkalmával is dossziárokat és térképeket vitt ki. További kapcsolat létesítendő Steve H. Wilkes amerikai tiszt szerepét játszó és U.-val közvetlen tárgyalásokat lebonyolító Sercus comisar seffel, aki található a „Prefectura Poliției Oficiul de control al pâinii. Etajul VI. București” címen. Továbbá feltétlenül szükségesnek véljük, hogy a kihallgatás anyagáról teljes mértékben mi is tájékoztatva legyünk, mert bizonyos, hogy értékes útmutatásokat tudunk adni. Szükséges továbbá, hogy gyors intézkedéseket foganatosítsunk, mert a városban máris U.-val kapcsolatos suttogások vannak.

JEGYZETEK

- 1 E rövid, bevezető jellegű szövegnek nem célja Unghváry Sándor életútját a maga teljességében összefoglalni, megtette ezt már 1995-ben Hartványi István, a *Confessio* című református lapban (a cikk teljes hivatkozási adatai: Hartványi István, „Unghváry Sándor. Nagykőrös, 1908. április 23. – Buena Vista, 1994. december 4.” *Confessio*, 19-es évfolyam, 1995/1-es szám, 63–66. o.). Célunk mindössze az, hogy az olvasó számára érthető közegbe helyezzzük el azokat a nyomozati jelentéseket és jegyzőkönyveket, melyek Unghváry Sándor 1947-ben Kolozsváron lezajlott kémkedési perének háttéranyagát jelentik, és amelyek során betekintést nyerünk a kor Erdélyi magyar közéletébe és a román titkosszolgálatok tevékenységébe is.
- 2 Ungváry Sándor, *Kolozsvári Krónika. Unghváry Sándor visszaemlékezései* (a továbbiakban: Ungváry, *Krónika*), Kiadatlan forrás. Jakabffy Elemér Kortörténeti Tár kéziratgyűjteménye, Kolozsvár. K 51-es számú dosszié, 32 o.
- 3 Hartványi István, *Unghváry Sándor*; www.reformatus.hu/confessio/cikk.php?cikk=1995/1/tanusag1.htm [meglátogatva: 2011. február 19-én, 16.25 órakor].
- 4 Ladányi Sándor bevezetője, In: Ungváry Sándor, *A magyar reformáció az ottomán hódoltság alatt a 16. században*, Egyháztörténeti Kiadványok, Budapest, 1994, XI. o.
- 5 Amire máskülönben ugyancsak leleplező jellegű könyvében Török András kiabrándult kisnyilas is (Török András, *Szálasi álarc nélkül. Öt év*

- a Szálasi mozgalomban. Fővárosi Nyomda, Budapest, 1941).
- 6 Ungváry Sándor, *Mit láttam az Andrássy-úti nyilasházban? A hungarizmus élete és bukása*, V. J.-Somogy Nyomda és Lapkiadó Rt., Kaposvár, 1939, 9 o.
- 7 Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL). P 2256-os fond. Teleki Béla iratai, 1942–1944. F 246-247. Páll György jelentése Teleki Béla felé, 1944. május 18-án.
- 8 MOL. P 2256-os fond. Teleki Béla iratai, 1942–1944. F 243-246 Az EMKE vezetőségének jellemzése Ungváry Sándorról (aláíratlan), Páll György jelentéséhez mellékletként csatolva.
- 9 Gaál György, *Kolozsvár vonzásában*, Pallas Akadémia, Csikszereida, 2005, 63–67. o.
- 10 Erre példát jelentenek a már fentebb említett Páll György-féle jelentések, melyek rendkívül negatív képet festenek Ungváryról, vagy az 1947-ben zajló peréről a kolozsvári magyar lapokban megjelenő tudósítások is.
- 11 Életének az 1944-es kolozsvári szovjet bevonulásától a szamosújvári börtönből történő szökéséig tartó szakaszáról Ungváry Sándor *Kolozsvári Krónika* címmel írt visszaemlékezést. A szerző jelenlegi tudomása szerint még kiadatlan kéziratnak számít, a szerző a kolozsvári Jakabffy Elemér Kortörténeti Tár kéziratgyűjteményében tekintette meg, K 51-es kvóta alatt.
- 12 *Világosság*, 1947. október 23., 4. o.
- 13 A kor újságjai gyakran tudósítottak olyan „kémkedési”, „összeesküvés” perekről – ezek közül a legnagyobb visszhangot kapó talán az ún. Binder-ügy volt – melyek forgatókönyve a következőképpen zajlott: rendszerint nyilvános helyen – főleg kocsimákban – egy-egy jó megjelenésű, rendkívüli módon meggyőző idegen antikommunista vagy magyar nemzeti szöveggel megkörnyékezett egy-egy diákot vagy munkásfűt, és a szavak szintjén rávette egy fegyveres összeesküvésben való részvételre. Minek utána pár konkrét lépés ez irányban megtörtént, a titokzatos idegennek nyoma veszett, a beszerzett pedig a törvényszék előtt találta magát, konkrét bizonyítékokkal szembeesítve. Valószínű, hogy az Ungváryval Steve H. Wilkesként kapcsolatot tartó bukaresti Sercuş rendőrkomisszár is hasonló provokátor lehetett.
- 14 Reuben Henry Markham (1887–1949) amerikai író, újságíró, Balkán-szakértő. A második világháborút követően több kommunizmussellenes könyv szerzője, melyekben Jugoszláviában, Bulgáriában és Romániában tett utazásainak tapasztalatait foglalta össze. Román témájú könyvének adatai: *Romania under the Soviet Yoke*, Meadow Publisher Company, Boston, 1949.

